

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Minister Edukacji Narodowej
BO-WRP.0700.24.2015.AR

Druk nr 124
Warszawa, 14 grudnia 2015 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

stosownie do postanowień ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 56, poz. 458, z późn. zm.), w załączeniu przedstawiam

- Informację ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania o stanie przygotowań organów prowadzących do objęcia obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolletnich.

Proces związany z obniżeniem wieku obowiązku szkolnego rozpoczął się sześć lat temu. Rok szkolny 2015/2016 to pierwszy rok, w którym obowiązkiem szkolnym zostały objęte wszystkie dzieci sześciolletnie.

Ponieważ obniżenie wieku obowiązku szkolnego zostało wprowadzone wbrew woli większości rodziców, w poselskim projekcie z 4 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, przywrócony został obowiązek szkolny dla dzieci siedmioletnich.

Z wyrazami szacunku

(-) Anna Zalewska

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ
14.03.2015
Anna Zalewska
Anna Zalewska

**Informacja ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania
o stanie przygotowań organów prowadzących do objęcia
obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolletnich**

Warszawa, 2015 r.

Spis treści

Wstęp	3
1. Jak zmieniała się szkoła w związku z objęciem obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolatków	4
1.1. Odraczanie realizacji obowiązku szkolnego	4
1.2. Liczba uczniów w klasach I–III	5
1.3. Zmiany w podstawie programowej	5
1.4. „Nasz elementarz” dla uczniów klasy I	7
1.5. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna	8
1.6. Asystent nauczyciela	9
1.7. Możliwość pozostawiania podręczników w szkole	10
1.8. Dowóz dzieci do szkół	10
2. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej	11
2.1. Obowiązek przedszkolny dla pięciolatków	11
2.2. Dotacja celowa dla gmin	14
3. Przygotowanie nauczycieli do pracy z młodszymi uczniami	16
3.1. Działania podejmowane w roku szkolnym 2012/2013	17
3.2. Działania podejmowane w roku szkolnym 2013/2014	17
3.3. Działania podjęte przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w zakresie obniżenia wieku obowiązku szkolnego	17
3.4. Działania Instytutu Badań Edukacyjnych wspierające nauczycieli	18
4. Obniżenie wieku obowiązku szkolnego – wyniki badań	18
4.1. Wyniki badań Instytutu Badań Edukacyjnych	18
4.1.1. Test Umiejętności na Starcie Szkolnym	18
4.1.2. Badanie „Pierwszoklasista 2014”	19
4.2. Badania Wyższej Szkoły Nauk Społecznych PEDAGOGIUM w Warszawie, zwanej dalej „WSNS PEDAGOGIUM”	19
4.3. Wyniki badań dotyczących zmian w systemie edukacji, przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej, zwane dalej „CBOS”	21
4.4. Ogólnopolskie Badanie Umiejętności Trzecioklasistów, zwane dalej „Badanie OBUT”	22
4.5. Badania PIRLS i TIMSS	22
4.6. Jak poradzili sobie na sprawdzianie w 2015 r. szóstoklasiści urodzeni w 2002 r. i 2003 r.	22
5. Przygotowanie szkół do przyjęcia dzieci 6-letnich	23
5.1. Wyniki kontroli NIK	23
5.2. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego	24
5.3. Monitoring przeprowadzony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej	25
5.3.1. Mapa szkół	25
5.3.2. Przygotowanie szkół – ankiety	26
5.3.3. Przygotowanie świetlic – ankiety	26
5.3.4. Infolinia	28
6. Finansowanie wprowadzanych zmian w zakresie obniżenia wieku obowiązku szkolnego	28
6.1. Część oświatowa subwencji ogólnej	28
6.2. Rozszerzenie zakresu wagi P33	29
6.3. Podział 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej	30
6.4. Rządowy Program „Radosna szkoła”	31
7. Działania informacyjno-promocyjne związane z obniżeniem wieku obowiązku szkolnego	32
Podsumowanie	33

Wstęp

Proces związany z obniżeniem wieku obowiązku szkolnego rozpoczął się sześć lat temu. Zgodnie z przyjętymi w 2009 r. rozwiązaniami¹, wszystkie sześciolatki miały pójść do klasy I szkoły podstawowej od dnia 1 września 2012 r., natomiast w latach szkolnych 2009/2010–2011/2012 o podjęciu nauki mogli decydować rodzice. Uwzględniając jednak uwagi rodziców i przedstawicieli samorządów – dotyczące głównie przygotowania szkół do przyjęcia sześciolatków – termin obowiązku szkolnego dla sześciolatków został przesunięty z dnia 1 września 2012 r. na dzień 1 września 2014 r.²

Natomiast, aby uniknąć kumulacji dwóch roczników dzieci, które miałyby rozpocząć edukację szkolną od dnia 1 września 2014 r., dokonano kolejnej nowelizacji ustawy z dnia 7 września 1991 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.)³, zwana dalej „ustawą o systemie oświaty”, która wprowadziła podział rocznika dzieci sześciolatków mających rozpocząć obowiązek szkolny od dnia 1 września 2014 r. Zgodnie z wprowadzonymi w 2013 r. zmianami, w roku szkolnym 2014/2015 spełnianie obowiązku szkolnego rozpoczęły dzieci urodzone w 2007 r. oraz urodzone w okresie od dnia 1 stycznia 2008 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Dzieci urodzone w okresie od dnia 1 lipca 2008 r. do dnia 31 grudnia 2008 r. mogły rozpocząć spełnianie obowiązku szkolnego na wniosek rodziców.

Z danych Systemu Informacji Oświatowej, wynika, że w dniu 1 września 2014 r. naukę w klasie I szkoły podstawowej rozpoczęło 515 654 uczniów. Grupa sześciolatków to 193 802 uczniów, czyli 37,55% wszystkich uczniów klas I.

Wśród sześciolatków, które w dniu 1 września 2014 r. poszły do szkoły, 160 754 to dzieci urodzone w pierwszym półroczu 2008 r., natomiast 33 048 to dzieci urodzone w drugim półroczu 2008 r., które rozpoczęły naukę na wniosek rodziców.

Natomiast w roku szkolnym 2015/2016 obowiązkiem szkolnym objęte są dzieci:

- urodzone w 2009 r.,

¹ Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 56, poz. 458, z późn. zm.).

² Ustawa z dnia 27 stycznia 2012 r. zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 176).

³ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1265).

- urodzone między od dnia 1 lipca do dnia 31 grudnia 2008 r., które nie poszły do klasy I w poprzednim roku szkolnym (tj. 2014/2015), na wniosek rodziców.

Z Systemu Informacji Oświatowej wynika, że 1 września 2015 r. naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej rozpoczęło 536 763 uczniów. Wśród nich 318 375 to dzieci sześciolatek.

1. Jak zmieniała się szkoła w związku z objęciem obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolatek

Czas poprzedzający objęcie sześciolatek obowiązkiem szkolnym został wykorzystany na podniesienie standardów nauki najmłodszych uczniów oraz na poprawę warunków lokalowych w szkołach.

1.1. Odraczenie realizacji obowiązku szkolnego

Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi w ustawie o systemie oświaty w 2014 r.⁴ rodzice mają możliwość decydowania o sytuacji edukacyjnej dziecka. Jeżeli rodzice obawiają się, że ich sześciolatek nie sprosta jeszcze obowiązkowi szkolnemu, mogą skorzystać z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej, która wyda opinię w tej sprawie oraz udzieli rodzicom i nauczycielom niezbędnych wskazówek do pracy z dzieckiem, tak aby jak najpełniej zaspokoić jego indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne. Dzięki temu rodzic, mając pełną i rzetelną informację, może zdecydować o tym, czy będzie wnioskował, aby jego dziecko pozostało jeszcze w edukacji przedszkolnej, czy też rozpocznie naukę w klasie I szkoły podstawowej. Jeżeli z opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej wynika potrzeba odroczenia spełniania obowiązku szkolnego, to na wniosek rodziców dyrektor szkoły jest obowiązany wydać decyzję o odroczeniu.

Powrót dziecka do wychowania przedszkolnego jest możliwy również po rozpoczęciu nauki w szkole przez 6-latkę (odroczenie jest możliwe do końca roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 6 lat).

⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. poz. 642).

Przed wprowadzeniem zmian w ustawie o systemie oświaty w zakresie dotyczącym odraczenia spełniania obowiązku szkolnego, o odroczeniu spełniania tego obowiązku przez dziecko decydował dyrektor publicznej szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, po zasięgnięciu opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dyrektor szkoły w decyzji o odmowie odroczenia mógł nie uwzględnić woli rodziców.

1.2. Liczba uczniów w klasach I–III

Dyrektor szkoły nie może dowolnie ustalać liczby dzieci w oddziale. Od roku szkolnego 2014/2015 oddziały klasy I nie mogą liczyć więcej niż 25 uczniów. Dodatkowe uwarunkowania dotyczą organizacji nauki w oddziałach klas I w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016, w których uczą się dzieci z dwóch roczników: 2007 i 2008 oraz 2008 i 2009. W tych szkołach, w których został utworzony więcej niż jeden oddział klasy I, dzieci były dobierane do poszczególnych oddziałów klasowych według wieku, począwszy od najmłodszych. Dzięki temu w oddziałach klasowych uczą się dzieci w zbliżonym wieku⁵.

Znowelizowana w 2015 r. ustawa o systemie oświaty⁶ umożliwia wprawdzie zwiększenie liczby uczniów w klasach I–III, ale tylko w wyjątkowych sytuacjach. Jeżeli w okresie od rozpoczęcia do zakończenia zajęć dydaktycznych do oddziału klasy I – liczącej już 25 uczniów – zostanie przyjęty uczeń zamieszkały w obwodzie szkoły, jej dyrektor po poinformowaniu rady oddziałowej powinien podzielić dany oddział, aby zachować ustawowo określony limit uczniów w klasach I–III. Dyrektor szkoły może odstąpić od takiego podziału na wniosek rady oddziałowej oraz po uzyskaniu zgody organu prowadzącego. Dyrektor szkoły ma jednak wtedy obowiązek zatrudnić asystenta nauczyciela, który będzie wspierał nauczyciela prowadzącego zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze w tym oddziale. Liczba uczniów w takim oddziale nie może przekraczać liczby 27 uczniów.

1.3. Zmiany w podstawie programowej

Ze względu na obniżenie wieku obowiązku szkolnego podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej⁷ została dostosowana do możliwości i potrzeb edukacyjnych młodszych dzieci. Kładzie ona nacisk na indywidualizację nauczania, w szczególności przez dobór lub

⁵ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz zmianie niektórych innych ustaw.

⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 357).

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

konstruowanie odpowiedniego programu nauczania oraz dostosowanie metod pracy i wymagań do możliwości i potrzeb poszczególnych uczniów.

W zaleceniach realizacji podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej wskazane zostało, że obowiązkiem nauczyciela jest zadbanie o adaptację dzieci do warunków szkolnych. Czas trwania okresu adaptacyjnego określa nauczyciel, biorąc pod uwagę potrzeby uczniów. Okres adaptacyjny to czas przeznaczony na przystosowanie się dziecka do warunków szkolnych.

W odniesieniu do edukacji polonistycznej zalecane jest, by nauczyciel kontynuował proces kształtowania dojrzałości dzieci do nauki czytania i pisania rozpoczętego w przedszkolu według wybranej metody, która łączy czytanie z pisanem. W edukacji matematycznej wskazane zostało, aby dominującą formą zajęć były w pierwszym okresie nauki zabawy, gry i sytuacje zadaniowe sprzyjające budowaniu w umysłach dzieci pojęć liczbowych i sprawności rachunkowych.

W myśl zaleceń określonych w podstawie programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego treści z pozostałych obszarów edukacji wczesnoszkolnej (to jest: edukacja artystyczna, przyrodnicza, zdrowotna, zajęcia komputerowe czy wychowanie fizyczne) powinny być realizowane przez nauczyciela przede wszystkim przez działania praktyczne, z wykorzystaniem naturalnej aktywności i ciekawości dzieci oraz w kontakcie ze środowiskiem naturalnym. Korzystanie z różnego rodzaju pomocniczych materiałów edukacyjnych (zeszyty ćwiczeń, karty pracy, itp.) zalecane jest w ograniczonym zakresie.

Aby w większym stopniu dostosować przebieg procesu edukacji do indywidualnych możliwości i potrzeb najmłodszych uczniów, w 2014 r. zostały wprowadzone kolejne zmiany w podstawie programowej⁸. Polegają one na:

- 1) rezygnacji z wyodrębnienia wykazu wiadomości i umiejętności, które powinien posiadać uczeń kończący klasę I szkoły podstawowej;
- 2) wykreśleniu wymagań, które dotyczą umiejętności korzystania z podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz innych środków dydaktycznych;
- 3) dodaniu wytycznych (w zaleceniach dotyczących warunków i sposobu realizacji podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej) w zakresie sposobu organizowania procesu nauczania w klasach I–III szkoły podstawowej – podstawą

⁸ Rozporządzenie z 30 maja 2014 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. poz. 803).

nauczania w tych klasach powinna być różnorodna działalność dziecka wynikająca z jego potrzeb i możliwości rozwojowych;

- 4) odejściu od przeprowadzania zajęć edukacyjnych w systemie 45-minutowych lekcji (z zachowaniem ustalonego z dyrektorem szkoły tygodniowego i dziennego czasu pracy danego oddziału);
- 5) dostosowaniu prac domowych do możliwości ucznia – monitorowanie przez nauczyciela tego, ile czasu zajmuje uczniowi odrobienie tzw. prac domowych; współpraca z rodzicami w tym zakresie;
- 6) stworzeniu uczniom korzystającym z zajęć świetlicowych możliwości i warunków do odrabiania prac domowych.

1.4. „Nasz elementarz” dla uczniów klasy I

Od roku szkolnego 2014/2015 uczniowie klasy I, w tym także 6-latki, korzystają z nowego podręcznika „Nasz Elementarz”, który powstał na zlecenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zgodnie z wprowadzoną zmianą w ustawie o systemie oświaty⁹. „Nasz Elementarz” został opracowany przez zespół specjalistów pod kierunkiem Marii Lorek, autorki kilkudziesięciu publikacji i podręczników dla dzieci. Podręcznik jest udostępniony uczniom w szkole. Rodzice nie ponoszą kosztów związanych z jego zakupem.

Wydanie nowego podręcznika było możliwe dzięki zmianom w ustawie o systemie oświaty¹⁰. Wprowadzone zostały także nowe zasady wyboru podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych przez zespół nauczycieli.

Dodatkowo w roku szkolnym 2014/2015, każda szkoła podstawowa mogła otrzymać na każdego ucznia klasy I szkoły podstawowej dotację celową do wysokości:

- 1) 50 zł na zakup materiałów ćwiczeniowych;
- 2) 25 zł na zakup podręcznika do zajęć z zakresu danego języka obcego nowożytnego lub materiały edukacyjne do zajęć z zakresu danego języka obcego nowożytnego.

Dotacje są udzielane na wyposażenie szkół w podręczniki lub materiały edukacyjne dla uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej i uczniów gimnazjów. Natomiast w przypadku uczniów klas I-III szkoły podstawowej dotacja celowa jest przewidziana na podręczniki lub

⁹ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. poz. 290 i 811).

¹⁰ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. poz. 290, z późn. zm.), oraz ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 811 oraz z 2015 r. poz. 357).

materiały edukacyjne do języka obcego nowożytnego. Dotacje te są udzielane co 3 lata, natomiast na materiały ćwiczeniowe – co roku.

Docelowo, w 2017 r. uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów będą mieli prawo do bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych, przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, określonych w ramowych planach nauczania ustalonych dla tych szkół.

1.5. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna

Od 2008 r. konsekwentnie wprowadzane są także zmiany w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i udzielania im pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Sprzyjają one indywidualnemu podejściu do dziecka potrzebującego wsparcia w rozwijaniu zdolności i zainteresowań czy pokonywaniu trudności, udzielanego jak najbliżej miejsca edukacji – w jego przedszkolu, szkole lub placówce.

W 2010 r. wprowadzone zostały nowe zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹¹, dzięki którym każdemu uczniowi zapewnione jest wsparcie – adekwatne do jego potrzeb – jak najszybciej i jak najbliżej jego środowiska nauczania i wychowania.

W 2013 r. uelastycznione zostały również procedury organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz sposób dokumentowania tych działań, co umożliwiło sprawniejsze wypełnianie głównych celów tej pomocy.

W nowych regulacjach¹² znalazł się poszerzony katalog osób, które mogą zainicjować udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W związku z czym udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej może być również zainicjowane przez: dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki, pielęgniarkę środowiska nauczania i wychowania lub higienistkę szkolną, pracownika socjalnego, asystenta rodziny oraz kuratora sądowego.

Pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielają uczniom nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści w trakcie bieżącej pracy z uczniami oraz w formie:

- klas terapeutycznych,

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487).

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 532).

- zajęć rozwijających uzdolnienia,
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych,
- zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym),
- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej – w przypadku uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych,
- warsztatów,
- porad i konsultacji.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest także rodzicom uczniów oraz nauczycielom, w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń.

Dyrektor szkoły organizując pomoc psychologiczno-pedagogiczną współpracuje w tym zakresie z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, rodzicami uczniów, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

Wprowadzenie nowych zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz realizacja przez Ministerstwo Edukacji Narodowej projektu systemowego dotyczącego *podniesienia efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, zaowocowały zwiększeniem zakresu rozpoznawanych i zaspokajanych indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych uczniów. W 2012 r. różnymi formami pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach objętych było ok. 25% populacji uczniów, w 2013 r. ok. 27%, a w 2014 r. ok. 30%.

1.6. Asystent nauczyciela

Wzmocnieniu standardów dotyczących opieki nad uczniami służą przepisy umożliwiające zatrudnienie w szkole podstawowej, w tym specjalnej i integracyjnej, asystenta nauczyciela lub osoby niebędącej nauczycielem w klasach I-III lub asystenta wychowawcy świetlicy¹³.

Do zadań asystenta należy wspieranie nauczyciela prowadzącego zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze lub wspieranie osoby niebędącej nauczycielem prowadzącej

¹³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty.

takie zajęcia, a w przypadku zajęć świetlicowych – wspieranie wychowawcy świetlicy. Zakres zadań asystenta ustala dyrektor szkoły mając na względzie potrzeby wynikające z zadań realizowanych w szkole przez nauczycieli. Szczegółowe zadania przydziela asystentowi nauczyciela nauczyciel lub osoba prowadząca zajęcia, których zajęcia będzie on wspierał. Asystent nauczyciela może wykonywać zadania wyłącznie pod kierunkiem nauczyciela prowadzącego zajęcia.

Na stanowisku asystenta nauczyciela dyrektor może zatrudnić osobę, która ma wykształcenie co najmniej na poziomie wymaganym do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole podstawowej oraz przygotowanie pedagogiczne.

Zmiana polegająca na wprowadzeniu możliwości zatrudnienia asystenta nauczyciela jest korzystna dla uczniów oraz dla nauczycieli. Stwarza możliwość zapewnienia nauczycielowi szkoły podstawowej wsparcia w wykonywanych przez niego obowiązkach, co ma szczególnie istotne znaczenie w aspekcie obniżenia wieku rozpoczęcia obowiązków szkolnego.

Jak wynika z danych Systemu Informacji Oświatowej (SIO), w roku szkolnym 2014/2015 w szkołach pracowało 483 asystentów, w tym – 94 w świetlicach.

1.7. Możliwość pozostawiania podręczników w szkole

Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami szkoły mają obowiązek zapewnić uczniom miejsce w szkole na pozostawienie części podręczników i przyborów szkolnych¹⁴. Ta regulacja była odpowiedzią na potrzeby uczniów i rodziców.

Ponadto dyrektor szkoły ma obowiązek uwzględnić przy układaniu planu zajęć dydaktyczno-wychowawczych potrzebę równomiernego obciążenia uczniów zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia.

1.8. Dowóz dzieci do szkół

W związku z objęciem obowiązkiem szkolnym sześciolatków zmienione zostały także przepisy dotyczące organizacji dojazdów do szkół obwodowych¹⁵. W przypadku, gdy odległość między miejscem zamieszkania ucznia a szkołą obwodową jest większa niż 3 km

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2009 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach* (Dz. U. Nr 139, poz. 1130).

¹⁵ art. 17 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty*, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 6 grudnia 2013 r. *o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2014 r. poz. 7, z późn. zm.).

(dotyczy uczniów klas I–IV szkoły podstawowej) oraz 4 km (dotyczy uczniów klas V i VI szkół podstawowych oraz uczniów gimnazjów), obowiązkiem gminy jest zapewnienie bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu dziecka albo zwrot kosztów przejazdu dziecka środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice, a do ukończenia przez dziecko 7 lat – także zwrot kosztów przejazdu opiekuna dziecka środkami komunikacji publicznej. Zgodnie przepisami gmina może także zorganizować bezpłatny transport, zapewniając opiekę w czasie przewozu, jeżeli wymienione w ustawie odległości nie zostały przekroczone.

2. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej

Jednym z głównych zamierzeń Rządu, w tym Ministerstwa Edukacji Narodowej realizowanych konsekwentnie od 2007 r., jest upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–5.

Koncepcja upowszechnienia wychowania przedszkolnego ma charakter systemowy. Została oparta na wdrożonych i sprawdzonych w innych krajach europejskich rozwiązaniach z zakresu tzw. polityki małego dziecka. Wdrażane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej rozwiązanie obejmuje:

- rozwój sieci placówek wychowania przedszkolnego i udostępnienie różnych form wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym,
- wsparcie pedagogiczne oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów dla rodziców wychowujących małe dzieci, w tym prowadzenie różnych formy edukacji rodziców,
- zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalistycznej mającej na celu wspieranie rozwoju i edukacji dzieci, wyrównywanie opóźnień i dysharmonii rozwojowych oraz terapię zaburzeń.

2.1. Obowiązek przedszkolny dla pięcioletków

W latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011 dziecko w wieku 5 lat miało prawo do odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolu, oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego¹⁶. Od

¹⁶ Zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw, ustawą z dnia 5 sierpnia 2010 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. Nr 148, poz. 991), oraz rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. Nr 161, poz. 1080, z późn. zm.).

dnia 1 września 2011 r. prawo to zostało przekształcone w obowiązek, co spowodowało znaczny wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym.

Upowszechnieniu edukacji przedszkolnej służyły kolejne zmiany w rozporządzeniu¹⁷ ułatwiające dostęp do wychowania przedszkolnego dzieciom w wieku do 5 lat. Dzięki zmianie przepisów zwiększył się minimalny tygodniowy wymiar godzin zajęć nauczania, wychowania i opieki w innych formach wychowania przedszkolnego. Wprowadzenie tej nowelizacji pozwoliło na uniknięcie zarzutu nierównego traktowania dziecka, którego prawo do wychowania przedszkolnego było zbyt zróżnicowane w zależności od miejsca jego realizacji (mniejszy wymiar godzin w innych formach wychowania przedszkolnego niż w tradycyjnym przedszkolu). Zmiana doprowadziła do sytuacji, w której wszystkie dzieci mają zapewnione równe szanse edukacyjne.

Przepisy umożliwiły tworzenie, obok istniejących w systemie oświaty przedszkoli, punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego, a tym samym na upowszechnianie dostępu do edukacji przedszkolnej.

Zakładanie i prowadzenie innych form wychowania przedszkolnego zarówno przez gminy, jak i osoby prawne i fizyczne, oznaczało rozszerzenie katalogu miejsc realizacji wychowania przedszkolnego. Tworzenie punktów przedszkolnych lub zespołów wychowania przedszkolnego jest korzystne dla gmin ze względu na niższe koszty ponoszone na dziecko uczęszczające na zajęcia w innej formie wychowania przedszkolnego niż koszty utrzymania dziecka w przedszkolu. Nie oznacza to jednak, że tradycyjne przedszkola mają być zastąpione przez inne formy wychowania przedszkolnego, ponieważ tylko w przypadkach uzasadnionych warunkami demograficznymi i geograficznymi rada gminy może uzupełnić sieć publicznych przedszkoli i oddziałów przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych o inne formy wychowania przedszkolnego. Dzienny wymiar godzin zajęć wychowania przedszkolnego w punkcie lub zespole musi być dostosowany do możliwości dzieci oraz potrzeb rodziców.

Edukacja sześciolatków, odbywających do tej pory roczne obowiązkowe przygotowanie przedszkolne, jak i prowadzenie przedszkoli, była finansowana z budżetu samorządu, jako zadanie własne gminy. Po obniżeniu wieku obowiązku szkolnego dzieci, edukacja

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28 czerwca 2011 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania* (Dz. U. Nr 143, poz. 839).

sześcioletków podejmujących naukę w klasie I szkoły podstawowej jest finansowana z subwencji oświatowej.

Poniżej dane dotyczące upowszechnienia wychowania przedszkolnego przygotowane na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej (z dnia 30 września 2014 r.):

Tab. 1. Upowszechnienie wychowania przedszkolnego

Rok szkolny	Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego (w tys.)			Wskaźnik liczby dzieci w wieku 3–5 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego do ogólnej liczby dzieci w wieku 3–5 lat w %			Wskaźnik liczony według ustaleń Komisji Europejskiej ^{*)} w %
	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem
2005/2006	840,0	590,4	249,6	41,0	58,4	19,1	64,0
2006/2007	862,7	610,7	252,0	44,6	63,0	21,4	66,8
2007/2008	871,9	622,6	249,3	47,3	65,7	23,1	67,5
2008/2009	919,1	652,3	266,8	52,7	70,6	28,5	70,9
2009/2010	994,1	693,2	301,0	59,7	75,9	37,5	76,3
2010/2011	1 059,3	733,1	326,1	62,6	78,7	41,0	78,4
2011/2012	1 160,5	787,2	373,3	69,2	84,1	49,3	84,3
2012/2013	1 216,5	772,2	444,3	69,7	78,6	57,7	83,8
2013/2014	1 297,2	808,9	488,3	74,1	81,8	63,6	89,1
2014/2015*	1 236,3	831,7	404,6	79,4	86,4	69,7	89,2

*)Wskaźnik liczby dzieci od 4 roku życia do roku rozpoczęcia edukacji szkolnej – uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego do ogólnej liczby dzieci w wieku 4–6 lat w % – w okresie przejściowym obniżania wieku obowiązku szkolnego nie uwzględniono dzieci 6-letnich zarówno w wychowaniu przedszkolnym, jak i klasie I szkoły podstawowej.

Tab.2. Rodzaje i liczba placówek wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2014/2015 (z podziałem na miasto i wieś)

Rodzaje placówek		Liczba placówek	Liczba oddziałów	Liczba wychowanków
przedszkole	miasto	7 316	33 557	723 154
	wieś	3 623	10 745	219 666
Szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi	miasto	2 178	4 586	95 270
	wieś	6 432	9 204	161 176
punkt przedszkolny	miasto	786	1 152	12 968
	wieś	1 227	1 442	22 488
zespół wychowania przedszkolnego	miasto	16	23	308
	wieś	83	91	1 250
razem		21 661	60 800	1 236 280

Tab. 3. Dzieci wg wieku w wychowaniu przedszkolnym w latach 2005-2014 (z dnia 30 września 2014 r.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ^{*)}
Liczba dzieci kończących w danym roku 3 lata	352	348	353	362	372	404	432	434	414	396
Ile spośród nich we wrześniu było objęte edukacją przedszkolną	351	685	771	235	669	481	167	012	644	675
	104	115	127	148	170	192	220	226	238	253
	637	558	567	985	256	588	681	794	293	385

% trzylatków objętych wychowaniem przedszkolnym	29,7%	33,1%	36,1%	41,1%	45,7%	47,6%	51,1%	52,3%	57,5%	63,9%
Liczba dzieci kończących w danym roku 4 lata	362 435	352 075	348 504	353 607	362 221	384 161	404 475	432 201	433 879	414 644
Ile spośród nich we wrześniu było objęte edukacją przedszkolną	149 448	156 482	167 519	188 263	215 230	238 982	264 928	286 799	306 656	327 747
% czterolatków objętych wychowaniem przedszkolnym	41,2%	44,4%	48,1%	53,2%	59,4%	62,2%	65,5%	66,4%	70,7%	79,0%
Liczba dzieci kończących w danym roku 5 lat	376 326	362 119	351 867	348 311	353 515	369 986	384 092	404 372	431 875	433 879
Ile spośród nich we wrześniu było objęte edukacją przedszkolną	192 892	202 348	203 196	223 243	264 465	293 486	359 445	372 562	404 067	407 460
Liczba dzieci spełniających obowiązek przedszkolny w inny sposób ^{*)}								7 885	9 729	10 658
% pięcioletków objętych wychowaniem ^{**)} przedszkolnym	51,3%	55,9%	57,7%	64,1%	74,8%	79,3%	93,6%	92,1%	93,6%	93,9%
Liczba dzieci kończących w danym roku 6 lat	380 551	375 994	361 873	351 653	348 169	358 261	369 872	383 956	404 041	431 875
Ile spośród nich we wrześniu było objęte edukacją przedszkolną	371 446	366 193	343 430	332 377	317 423	306 402	281 762	298 109	319 279	213 242
Liczba sześciolatek w SP	2 888	2 771	2 979	3 433	14 812	33 190	70 361	65 769	62 768	193 609
Liczba dzieci spełniających obowiązek przedszkolny lub szkolny w inny sposób ^{**)}	-	-	-	-	4 012	4 685	6 661	9 631	12 841	11 930
% sześciolatek w systemie oświaty ^{**)}	98,4%	98,1%	95,7%	95,5%	95,4%	94,8%	95,2%	94,8%	94,6%	94,2%.

*)Według danych wstępnych z dnia 30.09.2014 r. v.6.

Uwaga! Od roku szkolnego 2012/2013 dzieci w wychowaniu przedszkolnym wg miejsca zamieszkania (poprzednio wg miejsca położenia przedszkola.

**)Poza przedszkolem lub szkołą na podstawie decyzji dyrektora, poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, w placówkach przy polskich przedstawicielstwach i ambasadach za granicą, w placówkach w Polsce przy obcym przedstawicielstwie i ambasadzie, w szkołach i przedszkolach w innym kraju.

***)Bez dzieci spełniających obowiązek przedszkolny lub szkolny w inny sposób.

2.2. Dotacja celowa dla gmin

W dniu 13 czerwca 2013 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 827 z późn. zm.). Ustawa jest konsekwencją zapowiedzi Rządu o konieczności wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań z zakresu wychowania przedszkolnego, poprzez dotowanie z budżetu państwa. Weszła ona w życie z dniem 1 września 2013 r.

Celem zmian w ustawie o systemie oświaty jest systematyczne zwiększanie dostępności wychowania przedszkolnego. Od dnia 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku od 3 do 5 lat będą miały zapewnione miejsce realizacji wychowania przedszkolnego w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego, w których ustawowo została ograniczona

wysokość opłat pobieranych od rodziców za korzystanie przez ich dzieci z wychowania przedszkolnego. Osiągnięcie tego celu spowoduje, że wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–5 lat w niedalekiej przyszłości będzie porównywalny ze wskaźnikami w innych krajach UE¹⁸.

Wprowadzane zmiany mogą mieć także pozytywny wpływ na zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy, a w dalszej perspektywie mogą korzystnie wpłynąć na poprawę wskaźników demograficznych.

Cel ten będzie osiągnięty m. in. dzięki:

- 1) wprowadzeniu dotacji celowej dla gmin na zwiększenie liczby miejsc i poprawę warunków wychowania przedszkolnego, przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do bezpłatnego wychowania przedszkolnego w takim samym wymiarze (nie krótszym niż 5 godzin dziennie) w publicznych przedszkolach i publicznych innych formach wychowania przedszkolnego znajdujących się na terenie danej gminy, bez względu na prowadzący je organ,
- 2) ustawowemu ograniczeniu wysokości opłat pobieranych od rodziców za świadczenia udzielane przez publiczne przedszkole oraz publiczną inną formę wychowania przedszkolnego w czasie przekraczającym ustalony przez radę gminy czas bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki – od dnia 1 września 2013 r. opłata ta nie może przekraczać 1 zł za godzinę zajęć ponad ustalony przez organ prowadzący bezpłatny czas nauczania, wychowania i opieki. W kolejnych latach kwota ta będzie podlegała waloryzacji.

Równocześnie nałożony został na gminy obowiązek zapewnienia od dnia 1 września 2015 r. każdemu dziecku czteroletniemu, a od dnia 1 września 2017 r. także każdemu dziecku trzyletniemu, miejsca realizacji wychowania przedszkolnego.

Przewidziane wydatki z budżetu Państwa na realizację opisanych wyżej działań zamieszczone są w poniższej tabeli:

Tab. 4. Wydatki budżetu państwa w latach 2013–2022

Rok	Dotacja na ucznia objętego wychowaniem przedszkolnym bez względu na wiek (w zł)	Liczba uczniów objętych wychowaniem przedszkolnym bez względu na wiek, wzięta do kalkulacji wysokości dotacji	Wydatki z budżetu państwa (w mln zł)
-----	---	---	--------------------------------------

¹⁸ Oczekiwana w 2020 r. wartość wskaźnika upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–5 lat, określona w dokumencie „Perspektywa uczenia się przez całe życie” powinna wynosić co najmniej 90%.

2013	414	1 216 467	504
2014	1 242 ⁾	1 261 402	1 567
2015	1 273	1 297 261	1 574 ^{*)}
2016	1 305	1 312 397	1 713 ^{**)}
2017	1 338	1 290 077	1 726
2018	1 370	1 290 437	1 768
2019	1 403	1 303 182	1 828
2020	1 437	1 288 814	1 852
2021	1 471	1 270 050	1 868
2022	1 506	1 247 766	1 879

⁾ Ze względu na większą niż planowano liczbę dzieci 6-letnich pozostających w wychowaniu przedszkolnym rzeczywista kwota dotacji na jedno dziecko w 2014 r. wyniosła 1 207,97 zł.

^{*)} Kwota niższa, niż zapisana w Ustawie z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, (1 652 mln zł), ze względu na mniejszą liczbę dzieci w wychowaniu przedszkolnym, w związku z obniżeniem wieku rozpoczynania obowiązku szkolnego do 6 lat.

^{**)} W projekcie ustawy budżetowej na rok 2016 (zatwierdzonym przez Radę Ministrów w dniu 29 września 2015 r.) została zaplanowana kwota 1 586 mln zł w rezerwie celowej „Zwiększanie dostępności wychowania przedszkolnego”.

3. Przygotowanie nauczycieli do pracy z młodszymi uczniami

Przez trzy ostatnie lata szkolne wspieranie sześciolletnich uczniów na progu edukacji stanowiło jeden z głównych kierunków polityki oświatowej państwa:

- *Wspieranie rozwoju dziecka młodszego, w tym obniżenie wieku szkolnego do 6 lat – w roku szkolnym 2012/2013,*
- *Wspieranie rozwoju dziecka młodszego w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego – w roku szkolnym 2013/2014,*
- *Wspieranie rozwoju dziecka młodszego na pierwszym i kolejnych etapach edukacyjnych w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego – w roku szkolnym 2014/2015.*

Biorąc pod uwagę ustalone kierunki polityki oświatowej państwa, placówki doskonalenia nauczycieli¹⁹ były zobowiązane do organizowania i prowadzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie wspierania rozwoju dziecka młodszego. Realizacja tego zadania podlegała nadzorowi pedagogicznemu.

¹⁹ Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. z 2014 r. poz. 1041, z późn. zm.).

3.1. Działania podejmowane w roku szkolnym 2012/2013

W 2013 r. przeprowadzony został monitoring wykonania przez placówki doskonalenia nauczycieli działań związanych z podstawowymi kierunkami realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2012/2013. Monitoringiem objęty był także obszar realizowanego w roku szkolnym 2012/2013 doskonalenia i wspomaganie nauczycieli oraz dyrektorów szkół i przedszkoli w zakresie związanym z rozpoczęciem przez dzieci 6-letnie spełniania obowiązku szkolnego.

Placówki doskonalenia nauczycieli objęły dużą liczbę nauczycieli klas I–III szkół podstawowych wspomaganie w zakresie metodyki pracy z dziećmi sześciolletnimi. W doskonaleniu w tym zakresie uczestniczyło 12271 nauczycieli z 3931 szkół podstawowych.

Doskonaleniem w zakresie problematyki dotyczącej psychologiczno-pedagogicznych aspektów rozwoju młodszych dzieci i związanych z tym zadań stawianych przed szkołą objętych zostało 10717 osób.

Wspomaganie było również prowadzone w zakresie przygotowania dyrektorów i nauczycieli do zorganizowania i przeprowadzenia spotkań dzieci przedszkolnych z uczniami klas I i starszych szkoły podstawowej (m.in. opracowanie scenariuszy wspólnych zajęć). Doskonaleniem w tym zakresie objętych było 8716 nauczycieli z 3039 przedszkoli, oddziałów przedszkolnych lub innych form wychowania przedszkolnego.

3.2. Działania podejmowane w roku szkolnym 2013/2014

We wszystkich placówkach doskonalenia nauczycieli zaplanowano na rok szkolny 2013/2014 zadania wynikające z obowiązku organizowania i prowadzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie wspierania rozwoju dziecka młodszego w związku z obniżeniem realizacji obowiązku szkolnego.

Łącznie we wszystkich zorganizowanych formach doskonalenia wzięło udział 135686 nauczycieli. Najwięcej nauczycieli uczestniczyło w warsztatach – 32033, szkoleniach – 28376 i konferencjach – 25737.

3.3. Działania podjęte przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w zakresie obniżenia wieku obowiązku szkolnego

W związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego i wprowadzeniem nowej podstawy programowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, zwany dalej „ORE”, wdrażał działania

informacyjno-edukacyjne skierowane do nauczycieli, konsultantów oraz doradców metodycznych ds. wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej.

Od 2010 r. ORE organizował seminaria, szkolenia, warsztaty i konferencje dotyczące pracy z uczniem młodszym. Były poświęcone m.in.:

- przystosowaniu szkoły do przyjęcia dziecka sześciolatniego,
- konstruowaniu i modyfikowaniu programów edukacji wczesnoszkolnej,
- planowaniu i organizacji procesu dydaktycznego w edukacji wczesnoszkolnej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii i metody projektu,
- rozwijaniu kompetencji metodycznych nauczycieli nauczania zintegrowanego ze szczególnym uwzględnieniem podnoszenia kompetencji językowych,
- ocenianiu w klasach I–III.

ORE opracował i opublikował również wiele materiałów informacyjnych dla nauczycieli dotyczących pracy z uczniem młodszym. Wśród nich:

- Przed progiem. Jakie umiejętności są potrzebne do rozpoczęcia nauki w pierwszej klasie i jak je rozwijać?
- Za progiem. Jak rozwija się dziecko i jaka jest rola nauczyciela w tym rozwoju
- Na progu. Ile w dziecku ucznia, a w nauczycielu mistrza? O co chodzi w pierwszej klasie?
- Sześciolatek na zajęciach z języka obcego. Poradnik dla nauczycieli

3.4. Działania Instytutu Badań Edukacyjnych wspierające nauczycieli

Instytut Badań Edukacyjnych na swojej stronie internetowej www.ibe.edu.pl stworzył podstronę *Mali uczniowie*, na której systematycznie zamieszczane były wyniki badań edukacyjnych, materiały informacyjne, publikacje i poradniki dla nauczycieli dotyczące pracy z najmłodszymi uczniami. Wśród poradników znajduje się *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela* seria przygotowana pod redakcją prof. dr hab. Anny I. Brzezińskiej z Zespołu Wczesnej Edukacji IBE.

4. Obniżenie wieku obowiązku szkolnego – wyniki badań

4.1. Wyniki badań Instytutu Badań Edukacyjnych

4.1.1. Test Umiejętności na Starcie Szkolnym

W roku szkolnym 2012/2013 Instytut Badań Edukacyjnych przeprowadził badanie dzieci sześciolatków i siedmiolatków na starcie szkolnym. Badano dzieci sześciolatnie realizujące

roczne obowiązkowe wychowanie przedszkolne w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz dzieci sześciolatnie w pierwszych klasach, a także dzieci siedmioletnie w pierwszych i drugich klasach szkół podstawowych. Badanie wykazało duże podobieństwo pod względem poziomu kompetencji dzieci sześciolatnych i siedmioletnich w pierwszych klasach oraz niższe kompetencje wśród dzieci sześciolatnych w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych (w stosunku do pierwszoklasistów). Na podstawie wyników dało się zaobserwować, że dzieci we wszystkich środowiskach edukacyjnych (przedszkole, oddział przedszkolny, szkoła) poczyniły postępy w zakresie trzech mierzonych umiejętności (matematyka, czytanie, pisanie). W grupie przebadanych wówczas sześciolatek między pierwszym pomiarem (jesienią 2012 r.) a drugim pomiarem (wiosną 2013 r.) można było zaobserwować wzrost zróżnicowania między wynikami dzieci z przedszkoli i oddziałów przedszkolnych a wynikami dzieci ze szkół podstawowych. Środowisko szkolne silniej stymulowało rozwój umiejętności dzieci sześciolatnych niż środowisko przedszkolne i oddział przedszkolny. W tym samym badaniu zaobserwowano również wpływ środowiska rodzinnego na kompetencje dzieci, przy czym był on znacznie silniejszy niż wpływ wieku dziecka.

4.1.2. Badanie „Pierwszoklasista 2014”

Z badania „Pierwszoklasista 2014”, przeprowadzonego przez Instytut Badań Edukacyjnych w roku szkolnym 2014/2015, wynika, że sześciolatki mają nieznacznie niższe osiągnięcia szkolne od siedmiolatek, ale na kompetencje dziecka silniej niż wiek wpływa sytuacja rodziny.

Choć umiejętności sześciolatek są niższe od umiejętności siedmiolatek, w zakresie umiejętności matematycznych oraz umiejętności czytania różnice te są niewielkie, zaś w zakresie umiejętności związanych z pisaniem - większe. Wśród dzieci sześciolatnych, urodzonych w drugim półroczu 2008 r., czyli najmłodszych w klasie (posłanych do szkoły z woli rodziców), poziom umiejętności czytania był wyższy nawet od ich o rok starszych (siedmioletnich) kolegów. Badanie pokazuje, że umiejętności dziecka silniej zależą od wykształcenia rodziców niż od jego wieku metrykalnego. Skłania to do przypuszczenia, że wcześniejsze pójście do szkoły może oznaczać większe szanse rozwojowe przede wszystkim dla dzieci z rodzin z niższym statusem wykształcenia rodziców.

4.2. Badania Wyższej Szkoły Nauk Społecznych PEDAGOGIUM w Warszawie, zwanej dalej „WSNS PEDAGOGIUM”

Badanie – z inicjatywy uczelni – zostało przeprowadzone na uczniach klas II, którzy rozpoczęli naukę w klasie I w wieku 6 lat. Rozpoczęło się ono we wrześniu 2013 r.

i zakończyło w lutym 2014 r. Respondentami byli rodzice, którzy zdecydowali o rozpoczęciu przez ich dzieci nauki w klasie I szkoły podstawowej w wieku 6 lat oraz nauczyciele uczący te dzieci. Istotą badania było zestawienie ze sobą opinii nauczycieli i rodziców uczniów tych samych klas, dotyczących różnych aspektów obniżenia wieku szkolnego.

Badaniem objęto takie kwestie, jak:

- ocena przygotowania szkół i nauczycieli do obniżenia wieku szkolnego uczniów,
- ocena przygotowania dzieci do rozpoczęcia nauki w klasie I w wieku 6 lat,
- zebranie zaobserwowanych przez rodziców i nauczycieli problemów adaptacyjnych (trudności) dzieci 6-letnich w klasie I (w roku szkolnym 2012/2013),
- zebranie zaobserwowanych przez rodziców i nauczycieli pozytywnych zmian w funkcjonowaniu szkolnym dzieci 6-letnich – uczniów klas I,
- działania szkół skierowane do rodziców dzieci 6-letnich (nabór 2012/2013).

Z przeprowadzonych przez WSNS PEDAGOGIUM badań wynika, że 79% rodziców gdyby miało ponownie podejmować decyzji o tym czy posłać do szkoły swoje sześciolatek – zrobiłoby to jeszcze raz. Z badania wynika również, że 89,4% rodziców oceniło: „dobrze” lub „dobrze z zastrzeżeniami” poziom przygotowania szkoły do rozpoczęcia prac z uczniami sześciolatek. Nieco więcej zastrzeżeń w tej kwestii mieli nauczyciele. W tej grupie 70,6% respondentów oceniło dobrze przygotowanie szkoły do pracy z uczniami sześciolatek.

Z badania przeprowadzonego przez WSNS PEDAGOGIUM wynika również, że 96,6% rodziców „dobrze” lub „dobrze z zastrzeżeniami” oceniło przygotowanie nauczycieli szkół podstawowych do pracy z uczniami sześciolatek.

Badacze z WSNS PEDAGOGIUM postanowili także sprawdzić czy sześciolatek dzieci uczące się w klasie I miały jakiegokolwiek problemy z adaptacją w tej nowej dla nich sytuacji. 74,2% badanych rodziców uważa, że dzieci nie miały żadnych problemów z odnalezieniem się w szkole. Twierdząco na to pytanie odpowiedziało 20,9% respondentów. Natomiast 4,9% przyznało, że nie wie czy dziecko doświadczało problemów adaptacyjnych.

87% procent badanych rodziców zauważyło pozytywne zmiany w zachowaniu i działaniu swoich dzieci, które rozpoczęły edukację szkolną w klasie I w wieku sześciu lat.

Rodzice zaobserwowali pozytywne zmiany u dzieci zarówno w zakresie tzw. kompetencji twardej związanych z przestrzenią edukacyjną (pisanie, czytanie, zwiększenie zasobu słownictwa, umiejętność poszukiwania informacji), jak i w zakresie kompetencji społecznych (samodzielność, samodyscyplina, umiejętność pracy w grupie, dostosowanie się do wymogów systemu klasowo-lekcyjnego oraz nowego środowiska, troska o innych, postawa opiekuńcza, empatia, pewność siebie, poczucie własnej wartości).

Warto podkreślić, że 89,3% badanych rodziców uważa, że szkoła, do której uczęszcza ich dziecko podjęła działania skierowane do rodziców dzieci mogących wcześniej rozpocząć naukę w klasie I.

4.3. Wyniki badań dotyczących zmian w systemie edukacji, przeprowadzonych przez Centrum Badań Opinii Społecznej, zwane dalej „CBOS”

W związku z zaplanowanymi zmianami w systemie edukacji przez Rząd RP dotyczącymi m.in. upowszechnienia edukacji przedszkolnej oraz obniżenia wieku szkolnego, zostały przeprowadzone przez CBOS badania w tym zakresie. Pierwsze badanie *Polacy o proponowanych zmianach w systemie edukacji* zostało przeprowadzone w listopadzie 2008 r. Drugie badanie *Polacy o upowszechnieniu edukacji przedszkolnej i obniżeniu wieku szkolnego* – w styczniu 2009 r. Trzecie badanie *Czy sześciolatki powinny iść do szkoły* zostało przeprowadzone w czerwcu 2013 r. Badania zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie losowej wszystkich dorosłych mieszkańców Polski. Ponadto, w 2011 r. CBOS, działając na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, przeprowadziło badanie opinii rodziców dzieci urodzonych w latach 2004–2007.

We wszystkich ww. badaniach dominuje bardzo pozytywny ogólny odbiór szkoły przez rodziców. W badaniu z 2011 r. 91,9% rodziców było zadowolonych – 73,5% spośród nich nawet zdecydowanie zadowolonych z faktu, że ich dziecko uczęszcza do klasy I szkoły podstawowej. Również zdecydowana większość rodziców była całkowicie zadowolona z opieki szkolnej (73,5%) oraz z edukacji swojego dziecka w szkole (73,9%). Pogłębiona analiza wykazała, że całkowite zadowolenie rodziców z edukacji dziecka wzrasta do 80% w przypadku rodziców dzieci sześciolatków w klasie I szkoły podstawowej i jest wyższe od poziomu zadowolenia rodziców z edukacji swoich dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych.

Ankietowani rodzice pytani o argumenty przemawiające za posłaniem sześciolatka do szkoły najczęściej wskazywali poziom rozwoju dziecka (jego zdolności i przygotowanie do nauki szkolnej), oczekiwany szybszy rozwój dziecka w szkole, lepsze przyswajanie wiedzy przez sześciolatka oraz kontakt z innymi dziećmi.

Rodzice, którzy posłali swoje dziecko w wieku 6 lat do klasy I, są zadowoleni z wyboru ścieżki edukacyjnej swoich dzieci. Tylko 3% rodziców dzieci z klasy I szkoły podstawowej, ale i przedszkola, stwierdziło, że gdyby im przyszło jeszcze raz podejmować tę decyzję, to zdecydowałiby inaczej. Inną decyzję podjęłoby 9% rodziców, którzy posłali dziecko sześciolatkiem do oddziału przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej.

4.4. Ogólnopolskie Badanie Umiejętności Trzecioklasistów, zwane dalej „Badanie OBUT”

Badanie OBUT z 2012 r. pokazały, że dzieci które w 2009 r. rozpoczęły edukację w wieku sześciu lat., osiągnęły w trzeciej klasie szkoły podstawowej takie same, a nawet lepsze wyniki od swoich kolegów o rok starszych, zarówno z języka polskiego, jak i z matematyki. Zarówno 6- latki, jak i 7 – latki urodzone w pierwszej części roku osiągały lepsze wyniki od urodzonych w ostatnich miesiącach roku.

W badaniu uczestniczyło 279 282 trzecioklasistów, którzy rozwiązywali zadania w teście matematycznym oraz 278 986 uczniów piszących test polonistyczny. W każdej z tych grup znalazło się 4,3% dzieci (około 11,5 tysiąca), które rozpoczęły naukę w szkole w wieku sześciu lat.

4.5. Badania PIRLS i TIMSS

Międzynarodowe badania PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) i TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) realizowane przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Mierzenia Osiągnięć Szkolnych (IEA), mierzy kompetencje młodszych uczniów szkół podstawowych (po czterech latach obowiązkowej edukacji). Obok prowadzonego wśród 15-latków badania PISA, stanowią główne źródło międzynarodowych porównań umiejętności uczniów.

Badania PIRLS i TIMSS z 2012 r. pokazują, że wyższe wyniki osiągają uczniowie tych krajów, w których dzieci rozpoczynają naukę nie później niż w wieku sześciu lat.

Lepsze wyniki w zakresie umiejętności matematycznych i przyrodniczych osiągają uczniowie 10-letni w tych krajach, w których edukacja w szkole rozpoczyna się w wieku sześciu lat, a zatem badane dzieci mają za sobą ciągłą czteroletnią edukację w szkole. Polscy uczniowie mieli za sobą tylko 3 lata edukacji szkolnej. Zaważyło to na ocenie umiejętności matematycznych i przyrodniczych, ponieważ wiele badanych zagadnień pojawia się dopiero w nauczaniu przedmiotowym w klasie IV.

4.6. Jak poradzili sobie na sprawdzianie w 2015 r. szóstoklasiści urodzeni w 2002 r. i 2003 r.

Dzieci, które w 2009 r. poszły do szkoły jako sześciolatki, doskonale poradziły sobie na sprawdzianie szóstoklasistów – wynika z informacji Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Uczniowie urodzeni w 2003 r., którzy poszli do szkoły w 2009 r. (w wieku 6 lat), w porównaniu do uczniów urodzonych w 2002 r. (siedmiolatków), uzyskali średnio:

- z języka polskiego – wyniki wyższe o 4 punkty procentowe, zwane dalej „p.p.”,
- z matematyki – wyniki wyższe o 7 p.p.,
- z języka angielskiego – wyniki wyższe o 5 p.p.

5. Przygotowanie szkół do przyjęcia dzieci 6-letnich

5.1. Wyniki kontroli NIK

W 2014 r. Najwyższa Izba Kontroli z własnej inicjatywy zrealizowała kontrolę przygotowania szkół do przyjęcia dzieci sześciolletnich. Celem kontroli była ocena stopnia przygotowania publicznych szkół podstawowych do objęcia dzieci sześciolletnich obowiązkiem szkolnym od dnia 1 września 2014 r.

Ocena dotyczyła w szczególności zapewnienia przez szkoły:

- warunków lokalowych – wraz z wyposażeniem – oraz warunków organizacyjnych (w tym bezpieczeństwa i higieny) do edukacji uczniów sześciolletnich,
- odpowiedniej kadry nauczycieli do edukacji uczniów sześciolletnich.

Z kontroli wynika, że:

- wszystkie objęte kontrolą szkoły zatrudniają kadrę nauczycielską wykwalifikowaną do edukacji najmłodszych uczniów,
- sale – w ponad 90% skontrolowanych szkół – są odpowiednio wyposażone, m.in. w pomoce, gry i zabawki dydaktyczne,
- opieka świetlicowa została zapewniona dzieciom w niemal wszystkich kontrolowanych szkołach (97%). Prawie wszystkie szkoły zorganizowały też dla najmłodszych uczniów ciepły posiłek. W tym zakresie szkoły zrealizowały zalecenia Najwyższej Izby Kontroli, które w poprzednim roku zostały rozesłane do wszystkich 2479 gmin w Polsce,
- w zdecydowanej większości szkół zorganizowano również miejsca (91%) i place zabaw (70%) dla najmłodszych,
- NIK pozytywnie oceniła podjęte przez szkoły działania w celu zapewnienia właściwych warunków do edukacji i opieki nad najmłodszymi uczniami,
- w części szkół wydzielone są specjalne bezpieczne przestrzenie dla najmłodszych uczniów (odrębne szatnie są w 81% szkół, toalety – 67%) odrębne miejsca w świetlicach.

W raporcie NIK zasygnalizowany został problem organizacji zajęć dla oddziałów klas I–III w systemie zmianowym. Jak wynika z analizy NIK, problem ten mógłby wystąpić przede wszystkim w szkołach położonych na terenie miast na prawach powiatu (24,2%) oraz w gminach miejskich (26,4%). W najmniejszym stopniu problem ten prawdopodobnie dotknie szkół położonych w gminach wiejskich (6,8%).

5.2. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego

W wyniku kontroli prowadzonych w 2014 r. inspektorzy sanepidu stwierdzili w 134 obiektach uchybienia dotyczące zarówno stanu sanitarno-higienicznego, jak i sanitarno-technicznego obiektów, w którym mieszczą się szkoły podstawowe; 205 skontrolowanych placówek było w niewłaściwym stanie sanitarno-higienicznym, natomiast 416 – w złym stanie technicznym. Ogółem nieprawidłowości stwierdzono w 755 skontrolowanych szkołach i placówkach.

W 2014 r., w związku z niezapewnieniem zgodnych z wymogami prawa należytych warunków sanitarno-higienicznych, wydano 10 414 decyzji administracyjnych, a także nałożono 868 mandatów karnych.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami²⁰, wyposażenie szkół i placówek dla dzieci i młodzieży powinno posiadać certyfikat potwierdzający zgodność wyrobu z parametrami określonymi w Polskiej Normie lub atest potwierdzający bezpieczeństwo użytkowania produktu. Obowiązek ten nie dotyczy mebli i innych elementów wyposażenia nabytych przed 1997 r. Wymóg zapewnienia certyfikowanego wyposażenia dotyczy w szczególności stolików i krzeseł. Podczas kontroli inspektorzy stwierdzili, że 282 szkoły i placówki wyposażone były wyłącznie w meble bez certyfikatu. 699 szkół i placówek posiadało do 25% certyfikowanych mebli, 1405 - nie więcej niż 50% certyfikowanego wyposażenia, natomiast w 3 270 szkołach i placówkach ponad 50% mebli posiadało certyfikat zgodności z Polską Normą. 4 840 szkół i placówek korzysta wyłącznie z mebli z certyfikatem.

Ocenione zostało również dostosowanie mebli do wzrostu uczniów. Uchybienia stwierdzono na 7 100 stanowiskach w 876 oddziałach 322 szkół podstawowych (dla porównania uchybienia w zakresie dostosowania mebli w 2009 r. stwierdzono w 598 szkołach i placówkach).

²⁰ §9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 6 poz. 69, z późn. zm.).

W ramach nadzoru nad higieną procesu nauczania skontrolowany był także rozkład zajęć w szkołach i placówkach. Plan lekcji powinien przewidywać rozpoczynanie i kończenie zajęć o tej samej lub zbliżonej porze we wszystkie dni tygodnia, jak również niełączenie w bloki przedmiotów powszechnie uznawanych za trudne (np. matematyka, fizyka i chemia). Skontrolowano w tym zakresie 9 269 szkół podstawowych. Nieprawidłowości wystąpiły w 436 z nich (w 2009 r. w 1 512 szkołach i placówkach) i dotyczyły one 2 956 oddziałów.

Jak wynika z danych, zdecydowana większość nadzorowanych placówek zapewniła bezpieczne i higieniczne warunki. Nieprawidłowości w zakresie stanu higieniczno-technicznego obiektu odnotowane zostały na poziomie około 3%.

Porównując dane z lat 2013 i 2014 inspektorzy nie stwierdzili istotnych zmian w stanie sanitarno-higienicznym placówek. Poprawa zaobserwowana została natomiast w odniesieniu do 2009 r.

Pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w ramach realizacji zadań związanych z nadzorem nad warunkami sanitarno-higienicznymi placówek dla dzieci i młodzieży w 2014 r. skontrolowali 11 227 szkół podstawowych (samodzielnych i w zespołach szkół).

5.3. Monitoring przeprowadzony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

5.3.1. Mapa szkół

W związku z obniżeniem od dnia 1 września 2014 r. wieku obowiązku szkolnego, Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło w 2014 r., we współpracy z kuratorami oświaty, monitoring stanu przygotowania szkół podstawowych do przyjęcia dzieci sześciolletnich. Istotnym elementem towarzyszącym monitorowaniu było przygotowanie i opublikowanie interaktywnej mapy publicznych szkół podstawowych.

Mapa jest dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej www.men.gov.pl. Zawiera ona, adresowane głównie do rodziców dzieci sześciolletnich, podstawowe informacje o szkole, m.in. o liczbie uczniów i oddziałów klasy I, liczbie zatrudnionych w szkole nauczycieli, posiadanym przez szkołę wyposażeniu, funkcjonowaniu świetlicy czy też możliwości korzystania ze stołówki szkolnej.

Najważniejszym elementem mapy są, opublikowane przy każdej z monitorowanych szkół, wyniki ankiet adresowanych do: dyrektorów, rad rodziców oraz wizytatorów kuratoriów oświaty.

5.3.2. Przygotowanie szkół – ankiety

Z wypełnionych ankiet wynika, że 93,51% dyrektorów uważa, że szkoła ma przygotowane pomieszczenia i pomoce dydaktyczne do pracy z 6-latkami „w stopniu bardzo dobrym” i „dobrym”. To zdanie podziela 93,11% rad rodziców. Pozytywnie ocenione zostało również przygotowanie miejsc do zabawy i wypoczynku, obejmujące m.in. bazę rekreacyjną, boiska, świetlice itp. Odpowiedzi „w stopniu bardzo dobrym” i „w stopniu dobrym” udzieliło 87,25% dyrektorów i 86,69% rad rodziców. Zarówno rodzice, jak i dyrektorzy szkół, bardzo wysoko ocenili także przygotowanie nauczycieli do pracy z dziećmi w klasie I. Według 99,84% dyrektorów i 99,65% rodziców, szkoła ma przygotowanych nauczycieli „w stopniu bardzo dobrym” i „dobrym”. Stan przygotowania szkół podstawowych do przyjęcia dzieci 6-letnich oceniali także wizytatorzy kuratoriów oświaty podczas przeprowadzonego w szkołach monitoringu. Jak wynika z ankiet wypełnianych przez wizytatorów, 96,80% szkół ma przygotowane pomieszczenia do pracy z dziećmi 6-letnimi, 98,31% ma przygotowane pomoce dydaktyczne, a 96,85% – miejsca do zabawy i wypoczynku. Niemal we wszystkich szkołach (99,59%) dzieci mają możliwość pozostawiania podręczników i przyborów szkolnych. Również niemal wszystkie (99,08%) szkoły dbają o adaptację uczniów klasy I do warunków szkolnych.

5.3.3. Przygotowanie świetlic – ankiety

Jednym z ważnych dla rodziców elementów pracy szkoły jest funkcjonowanie świetlicy szkolnej. Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami²¹, szkoła ma obowiązek zapewnić zajęcia świetlicowe dla uczniów, którzy pozostają w szkole dłużej ze względu na:

- 1) czas pracy rodziców – na wniosek rodziców,
- 2) organizację dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia opieki w szkole.

Na zajęciach świetlicowych pod opieką jednego nauczyciela nie może pozostawać więcej niż 25 uczniów. Zajęcia mają uwzględniać potrzeby edukacyjne oraz rozwojowe dzieci i młodzieży, a także ich możliwości psychofizyczne, w szczególności zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów, zajęcia zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny oraz odrabianie lekcji.

²¹ art. 67 ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

W czerwcu 2015 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło monitoring funkcjonowania świetlic. Ankiety wypełniło 8 136 szkół. Ich wyniki są dostępne na *mapie szkół* na stronie internetowej MEN.

Z zebranych danych wynika, że:

- świetlice funkcjonują w 6 914 szkołach, co stanowi 84,9% szkół,
- w szkołach jest zorganizowanych 32 001 grup świetlicowych,
- ze świetlic korzystają głównie uczniowie klas I–III (75,5% ogólnej liczby uczniów korzystających ze świetlicy),
- w świetlicach zatrudnionych jest 2 104 asystentów wychowawców świetlicy,
- 30 017 nauczycieli realizuje opiekę świetlicową w ramach art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 191, z późn. zm.), w tym 14 015 nauczycieli prowadzi zajęcia wzbogacające ofertę świetlicową, co stanowi 46,7% nauczycieli realizujących opiekę w ramach Karty Nauczyciela,
- liczba szkół, które zdiagnozowały potrzeby rodziców w zakresie opieki świetlicowej – 6 840, co stanowi 98% szkół wypełniających ankietę,
- 97% świetlic zorganizowanych jest zgodnie z przeprowadzoną diagnozą potrzeb rodziców,
- dobór dzieci w grupach uwzględnia wiek uczniów i etap edukacyjny w 85% szkół,
- w 99% ankietowanych szkół zajęcia świetlicowe zorganizowane są w warunkach zapewniających bezpieczeństwo.

We wszystkich szkołach wskazana została duża różnorodność zajęć realizowanych podczas opieki świetlicowej. Zajęcia te sprzyjają kształceniu umiejętności współpracy w grupie oraz pełnią funkcję wspierającą w nauce.

Szkoły, które wypełniły ankietę realizowały przede wszystkim zajęcia takie jak:

- pomoc w odrabianiu lekcji (98%),
- zajęcia artystyczne (94%),
- zabawy tematyczne (92%).

Inne zajęcia realizowane w świetlicach to:

- integracyjne (86%),
- sportowe (85%),
- czytelnicze (bajkoteria, czytanie na głos),

- komputerowe,
- językowe.

5.3.4. Infolinia

Minister Edukacji Narodowej zobowiązała także kuratorów oświaty do stałego monitorowania gotowości szkół do przyjęcia dzieci sześciolletnich i weryfikowania zgłoszeń od rodziców, które zostały przekazane na interwencyjną infolinię Ministerstwa Edukacji Narodowej. Telefonując pod nr 22 34 74 700 rodzice mogą zadać pytanie lub przedstawić problem dotyczący sytuacji zaistniałej w konkretnej szkole.

Rodzice - przez formularz na stronie internetowej <https://www.6latki.men.gov.pl/> - mogą też albo zadać pytanie albo prosić o interwencję w danej szkole. W takim przypadku sprawa trafia bezpośrednio do właściwego dla siedziby szkoły kuratorium oświaty.

W okresie od czerwca 2013 r. (kiedy infolinia została uruchomiona) do końca sierpnia 2015 r. liczba połączeń telefonicznych wyniosła 2382. Do kuratorów oświaty, za pośrednictwem infolinii, wpłynęły 1402 wnioski o interwencje w szkołach. W 602 przypadkach przeprowadzone zostały kontrole; liczba interwencji niewymagających kontroli wyniosła 800.

Najwięcej interwencji dotyczyło:

- warunków lokalowych i wyposażenia szkół w pomoce dydaktyczne (333 zgłoszenia),
- liczebności oddziałów klasowych i grup świetlicowych (126),
- realizacji obowiązku szkolnego (202),
- opieki świetlicowej w szkole (136).

6. Finansowanie wprowadzanych zmian w zakresie obniżenia wieku obowiązku szkolnego

6.1. Część oświatowa subwencji ogólnej

W związku z edukacją dzieci sześciolletnich od 2009 r. – zarówno z budżetu państwa, jak i ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – organy prowadzące otrzymały znaczne środki finansowe na wsparcie szkół podstawowych.

- 1) W latach 2009–2012 z budżetu państwa na zadania związane z prowadzeniem szkół podstawowych przekazano kwotę 1 953,2 mln zł, w tym 1 448 mln zł z części oświatowej subwencji ogólnej w związku z edukacją szkolną 184 tys. dzieci sześciolletnich.

- 2) W 2013 r. i 2014 r. jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły podstawowe w związku z edukacją szkolną dzieci 6-letnich, otrzymały z budżetu państwa w ramach części oświatowej subwencji ogólnej w sumie około 800 mln zł.
- 3) Na 2015 r. naliczono na edukację szkolną dzieci 6-letnich w części oświatowej subwencji ogólnej dla samorządów kwotę ponad 1,8 mld zł.

Szacuje się, że w latach 2009–2015 w ramach części oświatowej subwencji ogólnej, w związku z edukacją szkolną dzieci 6-letnich, dla samorządów została naliczona kwota ok. 4,9 mld zł.

6.2. Rozszerzenie zakresu wagi P33

Od 2014 r. w algorytmie podziału subwencji istnieje nowa waga, która została wprowadzona w związku z wdrażanym etapowo ograniczeniem liczby uczniów w oddziałach klas I-III szkoły podstawowej od dnia 1 września 2014 r. Założono, że liczba uczniów w oddziałach klas I-III publicznej szkoły podstawowej docelowo, tj. od dnia 1 września 2016 r., nie będzie większa niż 25 uczniów. Zgodnie z etapami wprowadzania ww. zmiany, nowa waga w 2014 r. (waga P31) obejmowała uczniów w klasach I szkoły podstawowej, w roku 2015 (waga P33) uczniów klas I i II szkół podstawowych, a w roku 2016 obejmie uczniów klas I-III ww. szkół. Dodatkowo założono, że zwiększone środki naliczone tą wagą mogą być wykorzystane na rozwój opieki świetlicowej w szkołach podstawowych w wyniku prognozowanego zwiększenia liczby uczniów korzystających ze świetlic.

W zakresie zadania związanego z realizacją obowiązku szkolnego przez dzieci 6-letnie²² w 2015 r. uwzględniono:

- 1) Rozszerzenie zakresu wagi P33 = 0,03 tak, aby oprócz uczniów klas I obejmowała również uczniów klas II szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia. Liczba uczniów klas I i II ww. szkół, wykazana w systemie informacji oświatowej wg stanu na dzień 30.09.2014 r., została zwiększona o 26%, ze względu na konieczność uwzględnienia planowanego wzrostu liczby uczniów od roku szkolnego 2015/2016.

Rozszerzenie zakresu tej wagi związane jest z koniecznością zwiększenia dochodów gmin w związku z:

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2014 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2015 (Dz. U. poz. 1977).

- wprowadzeniem od dnia 1 września 2015 r. limitu wielkości oddziału do 25 uczniów również dla klas II publicznych szkół podstawowych (od dnia 1 września 2014 r. obowiązywał limit 25 uczniów w oddziałach klas I);
- rozwojem opieki świetlicowej w szkołach podstawowych w wyniku prognozowanego zwiększenia liczby uczniów korzystających ze świetlic.

W wyniku zastosowania tej wagi w 2015 r. gminom została naliczona na ok. 1,1 mln uczniów dodatkowa kwota subwencji oświatowej – ok. 180 mln zł.

- 2) Wskaźnik zwiększający o 3,4% liczbę uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz liczbę uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia, ustaloną na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego (według stanu na dzień 30 września 2014 r.). Zastosowanie ww. wskaźnika zapewniło jednostkom samorządu terytorialnego środki na pokrycie kosztów edukacji w sumie dla 6-latków realizujących obowiązek szkolny w okresie od września do grudnia 2015 r.

6.3. Podział 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej

W związku z obniżeniem wieku obowiązku szkolnego, w podziale 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej²³ również uwzględniona została możliwość zwiększenia jednostkom samorządu terytorialnego subwencji oświatowej, w celu dofinansowania kosztów dostosowania szkół na przyjęcie dzieci 6-letnich.

Fundusze zostały przekazane na:

- 1) wyposażenie w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne pomieszczeń do nauki dzieci 6-letnich w 1 316 jednostkach samorządu terytorialnego – przyznano 58 436 tys. zł,
- 2) wyposażenia w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne świetlic szkolnych w szkołach podstawowych prowadzonych/dotowanych przez 1 062 gminy w 3 102 szkołach – przyznano 34 636 tys. zł,
- 3) wyposażenia poradni psychologiczno-pedagogicznych zlokalizowanych w 280 jednostkach samorządu terytorialnego dla 404 placówek – przyznano 3 880 tys. zł.

Pkt 2 i 3 dotyczące doposażenie świetlic i poradni psychologiczno-pedagogicznych, w sposób pośredni dotyczą również dzieci 6-letnich.

²³ Wyodrębnionej zgodnie z art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 513, z późn. zm.).

6.4 Rządowy Program „Radosna szkoła”

Place zabaw oraz miejsca zabaw w szkołach powstały w ramach *Rządowego Programu wspierania w latach 2009–2014 organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w klasach I–III szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia – „Radosna Szkoła”²⁴*, zwany dalej „Rządowym Programem „Radosna Szkoła””.

Jednym z najważniejszych założeń Rządowego Programu „Radosna Szkoła” było stworzenie uczniom klas I–III, w szczególności uczniom sześciolletnim i siedmioletnim, bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki (porównywalnych z warunkami edukacji przedszkolnej) oraz umożliwienie organizowania w sposób nowoczesny zajęć szkolnych i zajęć opieki świetlicowej²⁵.

Program był skierowany do organów prowadzących publiczne i niepubliczne szkoły podstawowe, w tym szkoły filialne, oraz ogólnokształcące szkoły muzyczne I stopnia, czyli: jednostki samorządu terytorialnego, osoby prawne inne niż jednostki samorządu terytorialnego, osoby fizyczne oraz Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ramach programu ze wsparcia finansowego na zakup lub zwrot kosztów zakupu pomocy dydaktycznych skorzystało 127 30 szkół w całej Polsce, co stanowi 95% uprawnionych szkół. Oznacza to, że z kolorowych i nowoczesnych miejsc zabaw korzysta 1 104 477 uczniów, w tym 31 519 dzieci, które edukację szkolną rozpoczęły w wieku sześciu lat. Na ten cel z budżetu państwa w latach 2009–2014 wydatkowano łącznie 104 005 948 zł.

Natomiast ze wsparcia finansowego na utworzenie lub modernizację albo zwrot kosztów utworzenia lub modernizację szkolnych placów zabaw skorzystało 3 463 szkół w całej Polsce, co stanowi 25% uprawnionych szkół. Oznacza to, że z kolorowych i nowoczesnych placów zabaw na terenie całej Polski korzysta 418 047 uczniów, w tym 23 984 dzieci, które edukację szkolną rozpoczęły w wieku sześciu lat. Na ten cel z budżetu państwa w latach 2010–2014 wydatkowano łącznie 256 184 165 zł.

²⁴ Program został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 112/2009 z dnia 7 lipca 2009 r.

²⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lipca 2009 r. w sprawie form i zakresu finansowego wspierania organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w klasach I–III szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia (Dz. U. Nr 110, poz. 915, z późn. zm.).

7. Działania informacyjno-promocyjne związane z obniżeniem wieku obowiązku szkolnego

Prowadzenie działań informacyjnych dotyczących wprowadzanych zmian jest obowiązkiem Ministra Edukacji Narodowej. Dlatego też zakładanym rezultatem kampanii informacyjnej dotyczącej obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego, było zapewnienie społeczeństwu możliwie szerokiego dostępu do informacji o przyczynach tej zmiany, działaniach ją wspierających, jak i korzyściach jakie niesie ona dla samych dzieci.

Minister Edukacji Narodowej realizował te zadania poprzez działania komunikacyjne w postaci stałej, wielotorowej kampanii informacyjnej skierowanej do wszystkich grup zainteresowanych zmianą: rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół i placówek przedszkolnych, jednostek samorządu terytorialnego, a także do szerokiego kręgu opinii publicznej.

W latach 2009–2015 Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmowało szereg działań informacyjnych mających upowszechnić ideę obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego, m.in. przez:

1) Kontakt z rodzicami:

- adres e-mail (szesciolatek@men.gov.pl),
- infolinia pn. „6-linia”,
- bezpośrednie spotkania z udziałem kierownictwa Ministerstwa Edukacji Narodowej – w 2013 r. członkowie kierownictwa Ministerstwa Edukacji Narodowej odwiedzili wszystkie województwa na terenie kraju (łącznie 35 wizyt), aby spotkać się z rodzicami dzieci sześciolatków (łącznie ponad 2 800 uczestników) i przedstawicielami lokalnych środowisk oświatowych, w tym: z samorządowcami, dyrektorami oraz nauczycielami szkół i przedszkoli (łącznie ok. 5,5 tys. uczestników).

2) Materiały informacyjne:

- ulotki informacyjne i plakaty na temat edukacji szkolnej sześciolatków
Działania aktywizujące społeczność szkolną – promowanie dobrych praktyk.

3) Trzy edycje konkursu „Mam 6 lat”:

Konkurs był skierowany do rodziców uczniów i środowiska szkolnego. Konkurs miał na celu popularyzację obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego poprzez uświadomienie, jakie umiejętności zdobywa sześciolatek w szkole. Celem

